

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

Факультет іноземної філології та соціальних комунікацій
Кафедра германської філології

БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

Спеціальність 035 «Філологія»

Комплексний підхід до формування мовленнєвої компетенції

Допущено до захисту «__» _____ 2020 р.

Зав. каф. германської філології _____ канд. філол. наук, проф. Кобякова
І. К.

Виконала:
студ. групи ПР-62
Орьол Вероніка Антонівна

Науковий керівник:
ст. викл. каф.

германської філології

Кириченко Олена Анатоліївна

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ.....	7
1.1 Мовленнєва компетенція, як складова іншомовної комунікативної компетенції.....	7
1.2 Особливості формування мовленнєвої компетенції учнів початкової школи.....	10
1.3 Особливості формування мовленнєвої компетенції учнів середньої школи.....	12
1.4 Особливості формування мовленнєвої компетенції в учнів старшої школи.....	14
РОЗДІЛ 2 МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ.....	17
2.1 Система вправ, завдання і засоби формування компетенції в аудіюванні.....	17
2.2 Система вправ, завдання і засоби формування компетенції в говорінні.....	19
2.3 Система вправ, завдання і засоби формування компетенції у читанні.....	22
2.4 Система вправ, завдання і засоби формування компетенції у письмі.....	24
ВИСНОВКИ.....	27
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	30
ДОДАТКИ.....	36

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ДМ	діалогічне мовлення
ІКК	іншомовна комунікативна компетенція
ІМ	іноземна мова
КС	комунікативна ситуація
МД	мовленнєва діяльність
МлК	мовленнєва компетенція
ММ	монологічне мовлення
ТЗН	технічні засоби навчання

ВСТУП

Іноземну мову можна вважати дуже цінним засобом спілкування у світі, вона сприяє мовному контакту мешканців багатьох регіонів та держав, культурно розвиває, що дає можливість легко адаптуватися у країні, мова якої вивчається. Завдяки цьому можливість зрозуміти людину, яка представляє іншу культуру, залежить як від правильного використання лексики, так і від особливостей розуміння культурних норм, зокрема комунікативної поведінки залежно від ситуації спілкування.

Навчання в сучасній школі – це, насамперед, взаємодія вчителя та учнів, де учень є суб'єктом навчання та спілкування на одному рівні з учителем. Учитель є джерелом інформації, головою колективу, прикладом поведінки і майбутньої мовленнєвої діяльності, організатором психологічного клімату і взаємовідносин. Він має бути толерантним та відданим справі, вмотивованим. Головна мета навчання іноземної мови має на увазі досягнення школярами ступеня комунікативної компетенції, що був би необхідним заради реалізації спілкування у рамках конкретних комунікативних областей, тем ситуативного мовлення і на базі освоєного мовного і мовленнєвого матеріалу. Саме спрямованість на розвиток іншомовної мовленнєвої компетенції і є пріоритетом у вивченні мови.

Проблема формування мовленнєво компетентної особистості перебувала і нині перебуває у полі зору багатьох науковців. Явище комунікативної компетенції, у т. ч. мовленнєвої, та їх формування досліджували Данилюк С.С. («Мовна та мовленнєва компетенції як складники комунікативної компетенції в межах моделі формування професійної компетентності майбутніх філологів засобами інтернет-технологій»), Гавриловська М.В. («Значення змісту понять "мовна компетенція" і "комунікативна компетенція" в освіті майбутнього вчителя»), Задунайська Ю.В. («Міжкультурна комунікативна компетенція здобувачів вищої освіти: особливості формування в процесі викладання іноземної мови»). Доробки у дослідженні мовленнєвої компетенції у говорінні належать Яремчук Н.С. («Говоріння як наукове поняття»), Власенко Л.В. («Навчання монологічного мовлення»), Липко І.П. («Діалогічна єдність як базова одиниця діалогічного мовлення»), Черниш В.В. («Засоби формування іншомовної компетенції у діалогічному мовленні»). Формування компетенції у читанні досліджувала Шапошнікова Л.М. («Особливості формування іншомовної компетенції у читанні як одного з методів самостійної роботи студентів»). Питання компетентісного підходу до навчання іншомовного письма висвітлила Скляренко Н.К. («Навчання учнів загальноосвітніх

навчальних закладів іншомовного письма в аспекті компетентнісного підходу»).

Отже, **актуальність** проблеми зводиться до потреби запровадження нових стратегій освоєння інформації, пошуку різноманітних шляхів і засобів навчання з метою покращення іноземної мовленнєвої компетенції учнів.

Об'єктом роботи є процес формування мовленнєвої компетенції учнів.

Предмет дослідження – шляхи і засоби розвитку мовленнєвої компетенції учнів під час навчання англійської мови.

Мета дослідження: розглянути особливості розвитку мовленнєвої компетенції учнів у всіх видах мовленнєвої діяльності, і на всіх рівнях володіння англійською мовою.

Завдання дослідження:

- розглянути мовленнєву компетенцію як складову іншомовної комунікативної компетенції;
- проаналізувати види мовленнєвої діяльності та етапи формування мовленнєвої компетенції у всіх її видах;
- розкрити характерні риси процесу розвитку мовленнєвої компетенції учнів на різних етапах навчання;
- розглянути системи вправ, завдання і засоби навчання, застосування яких у процесі формування мовленнєвої компетенції в усіх видах мовленнєвої діяльності буде більш ефективним.

Методами дослідження є критичний аналіз літературних джерел, вивчення та узагальнення позитивного досвіду роботи вчителів, пробне навчання.

Практичне значення мого дослідження полягає в розробці системи вправ для навчання мовленнєвої компетенції учнів середньої загальноосвітньої школи та її реалізації у навчанні.

Структура роботи. Робота складається з переліку умовних позначень, вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Перший розділ складається з чотирьох підрозділів, у яких розглядаються іншомовна мовленнєва компетенція, теоретичні засади процесу її формування та особливості її формування в учнів на всіх етапах навчання в школі. Другий розділ складається з чотирьох підрозділів, у яких розглядаються системи вправ, завдання і засоби формування мовленнєвої компетенції у різних видах мовленнєвої діяльності. У додатках наведено

приклади вправ для навчання аудіювання, говоріння та письма. Обсяг роботи складає 35 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ

1.1 Мовленнєва компетенція як складова іншомовної комунікативної компетенції

Потреба в навчанні мовам виникла ще в античному світі. Стародавні греки, римляни та єгиптяни вивчали іноземні мови (ІМ) за допомогою звуконаслідування та імітації. В епоху Відродження переважало формальне вивчення мови – надавалася перевага граматиці і підрядковому перекладу. Протягом XVII століття процес навчання був спрямований на активне використання мови. Вже у XVIII-XIX ст. викладачі почали застосовувати граматику-перекладний метод, який зосереджується на перекладі текстів та вивченні граматичних структур [34].

Потім розвивалися прямий, усний, аудіо-лінгвальний та аудіо-візуальний методи. Основною метою цих методів було навчити, в першу чергу, саме усного мовлення, а пізніше (вже на базі усної мови) – письму і читанню [9].

У 70-х роках XX ст. з'явився комунікативний метод, який мав на меті передати студентам не «знання про мову», а навчити практично застосовувати ІМ у реальній взаємодії зі співрозмовниками [10, с. 133].

Американські лінгвісти Н. Чомські та Д. Хаймз запропонували у середині 1960-х рр. термін «міжкультурна комунікативна компетенція», але тільки у 1972 р. Д. Хаймз вперше використав термін «комунікативна компетенція», окресливши певні вміння, якими повинен володіти мовець, щоб бути компетентним у спілкуванні [7, с. 287].

Отже, іншомовна комунікативна компетенція (ІКК) – це здатність вдало розв'язувати задачі взаємодії та взаєморозуміння з тими, хто розмовляє іноземною мовою, відповідно до норм і культурних традицій за допомогою прямого та опосередкованого спілкування [1, с. 36].

Внаслідок розвитку ІКК розвиваються уміння користуватися ІМ у спілкуванні культур і країн, що має на увазі досягнення достатнього рівня ІКК для спілкування у певних комунікативних ситуаціях (КС) в обох формах – усній та писемній [22, с. 63; 28, с. 152]. **Ошибка! Источник ссылки не найден.Ошибка! Источник ссылки не найден.Ошибка! Источник ссылки не найден.Ошибка! Источник ссылки не найден.**

Складовими ІКК вважаються мовна компетенція – опанування орфоепічних, граматичних та стилістичних норм; мовленнєва компетенція (МлК) – опанування видів мовленнєвої діяльності (МД); соціокультурна компетенція – знання про національну культуру країни [4, с. 97].

Іншомовне міжкультурне спілкування відбувається завдяки чотирьом видам МД: аудіюванню, говорінню, читанню і письму [27, с. 18]. Також одним із видів МД можна вважати переклад. Він базується на аудіюванні і говорінні (усний переклад), читанні і письмі (письмовий переклад). МлК передбачає вільне володіння усним і писемним мовленням, вміння говорити правильно, добре розуміти мовлення на слух або під час читання, розмовляти і розуміти промову у всіх функціональних стилях [1, с. 175; 6, с. 509]. Варто докладніше розглянути кожен вид МД.

Аудіювання – усний рецептивний вид МД, що має на увазі сприймання і розуміння мовлення на слух [1, с. 280]. У результаті аудіювання учень розуміє або не розуміє сприйнятий на слух зміст. Продуктом аудіювання є умовивід [13, с. 129].

Виділяють три етапи формування компетенції в аудіюванні: розуміння словоформ, словосполучень, фраз; розуміння надфразних єдностей; розуміння цілого тексту [1, с. 291].

Говоріння – це усний продуктивний вид МД. Воно існує в двох формах, діалогічній і монологічній, і може бути спрямованим до однієї особи або більше [32, с. 76]. Без достатнього рівня навичок з застосуванням граматичних, лексичних та вимовних умінь процес говоріння буде неякісним. Разом з цими навичками говоріння стає умінням [1, с. 299]. Процес говоріння – це не тільки спосіб порозуміння між людьми, а і регулятор поведінки – мовець не тільки передає інформацію та виражає своє ставлення, а й передбачає мовленнєві дії слухача, забезпечуючи зворотний зв'язок [23, с. 10].

Діалог – це спілкування двох або більше осіб, де ролі слухача і мовця чергуються [35]. До мовленнєвих умінь діалогічного мовлення (ДМ) відносяться: починати і закінчувати спілкування; підтримувати діалог; розширювати тему розмови та переходити на іншу; запитувати інформацію; адекватно реагувати на репліки співрозмовника; невербальне спілкування [1, с. 302; 26, с. 228–244].

Існують такі етапи формування компетенції в ДМ: реплікування; оволодіння певними діалогічними єдностями – комунікативними одиницями ДМ; створення мінідіалогів; ведення повноцінних діалогів [11, с. 75; 1, с. 319].

Монолог – це форма спілкування, коли говорить одна особа, яка звертається до одного / кількох співрозмовників чи великої аудиторії [36]. Монолог може бути у вигляді опису, розповіді або роздуму. Монологічне мовлення (ММ) характеризується структурною цілісністю речень, їх умовною повнотою, розгорнутістю і різними фразовими структурами. Крім цього, характерними рисами ММ є складний синтаксис та послідовність [1, с. 340–342].

Виокремлюють три етапи формування компетенції у ММ: уміння формувати з фраз надфразні єдності; уміння самостійно будувати висловлювання надфразного рівня; уміння створювати монологи текстового рівня в розмірі, що передбачає певний етап навчання.

Читання – письмовий рецептивний вид МД, який передбачає володіння компетенцією у техніці читання [37]. Воно спрямоване на сприйняття та розуміння писемного тексту [32, с. 57].

Формування компетенції у читанні складається з трьох етапів: формування компетенції у техніці читання; навчання читати складніші тексти пізнавального характеру, перекладати їх та проводити лексичний, граматичний, структурний і смисловий аналіз; уміння читати і розуміти текст ІМ без його перекладу на рідну мову [1, с. 381].

Письмо – писемний продуктивний вид МД [33]. Воно забезпечує висловлення думки у графічній формі [32, с. 70].

Виділяють три етапи формування компетенції у письмі: рецептивний (читання тексту-зразка і його аналіз); рецептивно-репродуктивний (наприклад, учні вчать писати вступ до тексту-опису); продуктивний (учні пишуть власні тексти) [1, с. 401].

Отже, було охарактеризовано МлК як складову ІКК; проаналізовано види МД, включаючи аудіювання, говоріння, читання і письмо; зазначено етапи їхнього формування та види вправ, що впливають на розвиток МлК.

1.2 Особливості формування мовленнєвої компетенції учнів початкової школи

Загальноосвітні навчальні заклади умовно поділяються на початкову (1–4 класи), основну (5–9 класи) і старшу школу (10–12 класи). Методи і форми навчання залежать від рівня освіченості, захоплень та попередньо освоєних навичок учнів. Вони варіюються залежно від етапу навчання, тематики

занять та навантаження. Зважаючи на це, на кожному етапі виокремлюють свої цілі і завдання навчання.

На всіх етапах навчання іншомовна МлК формується за допомогою втілення видів МД у процесі навчання в обставинах, подібних до реального спілкування в різних сферах життя і на різні теми. Для досягнення учнями цілей та намірів спілкування потрібно організувати навчальну діяльність таким чином, щоб в учнів виникала мотивація для виконання певних дій.

Навчальний процес складається з таких методичних етапів:

- презентація (пояснення) нового матеріалу;
- тренування;
- практика в застосуванні засвоєного матеріалу [8, с. 45–52].

У межах кожного етапу навчання вчитель здійснює контроль успішності учнів – поточне, тематичне, семестрове, річне оцінювання [8, с. 201–205].

У період навчання в початковій школі в учнів формуються базові навички і вміння, які будуть необхідними у подальшому навчанні в основній і старшій школі. У цей період школярі дізнаються про існування ІМ. Вчитель повинен створити такі умови, щоб учні змогли подолати подальші психологічні бар'єри, які б могли перешкоджати спілкуватися ІМ. Також на цьому етапі розвивається мотивація до вивчення мови та починає формуватися ІКК [19, с. 17].

У цей період формується початкова база знань з ІМ: лексичні, граматичні, фонетичні, орфографічні навички, вміння у видах МД [19, с. 18].

Аудіювання. На кінець початкової школи, учні повинні розуміти повільне, чітке мовлення з великими паузами про фактичну інформацію (наприклад, про місце або час) у відомому буденному середовищі [18, с. 32].

Говоріння. На кінець початкового етапу вони повинні вміти взаємодіяти у простий спосіб, комунікація залежить від повторення у повільному темпі, перефразування та доповнення. Учні вміють вітатися, запрошувати, вітати, просити вибачення, погоджуватися, заперечувати, запитувати, прохати. Учні повинні вміти ставити і відповідати на прості запитання, реагувати на твердження, стосовно знайомих тем. Учні можуть вимовляти короткі фрази, повідомляючи особисту інформацію (ім'я, адреса, родина, національність і т. д.) [18, с. 32].

Читання. Учні можуть читати фразами короткі, нескладні (адаптовані) тексти, розпізнаючи знайомі імена, слова та фрази. У тексті можуть бути незнайомі слова, про значення яких можна здогадатися [18, с. 33].

Письмо. Діти повинні вміти писати за схемою або ситуацією. Вони можуть надавати базову інформацію в письмовій формі (ім'я, адреса, національність і т. д.), з можливим використанням словника [18, с. 33].

Навчання на цьому етапі повинно зосереджуватися на психофізіологічних вікових особливостях дітей. Рівень розвитку пізнавальних процесів у дітей 6 – 9 років досить високий. Ефективними є завдання на повторення за вчителем звуків, звукосполучень, слів, речень [25, с. 43–45]. Також, діти будуть зацікавлені в урізноманітненні навчальних форм роботи за допомогою цікавих ігор, пісень та віршів.

Важливо зазначити, що діти у цьому віці не можуть довго концентрувати свою увагу на одному завданні, тому урок повинен бути спланований таким чином, щоб вправи були різноманітні і щоб вони допомогли спрямовувати увагу учнів у потрібному напрямі. Гарним прикладом є використання наочності, технічних засобів навчання та рухливих ігор.

1.3 Особливості формування мовленнєвої компетенції учнів середньої школи

Характерною рисою учнів цієї вікової групи вважається формування більш складних форм мислення завдяки оволодінню знаннями з інших дисциплін. Фахівці в сфері вікової психології вказують, що в цьому віці учні набувають таких якостей мислення як краща логічна послідовність, критичність, самостійність, цілеспрямованість і самоконтроль [2, с. 216–224].

Завданнями вивчення ІМ в середній школі як засобу міжнародного спілкування є формування та розвиток:

- основних комунікативних умінь у всіх видах МД;
- базових соціокультурних знань учнів про країни Європи та світу;
- умінь знайомити з культурою рідної країни в умовах іншомовного міжкультурного спілкування;
- стратегій навчання, зручних для учнів з метою самостійного вивчення мови.

У середній школі об'єм навчального матеріалу збільшується, особливо з'являється більше вправ, які сприяють розвитку соціокультурної компетенції. Вчителі все частіше застосовують комунікативний метод навчання ІМ.

Аудіювання. На кінець навчання в середній школі підлітки розуміють про що йдеться в коротких розповідях на знайомі теми, з якими школярі систематично зустрічаються у школі або на дозвіллі.

Говоріння. Мовлення учнів стає змістовнішим, більш аргументованим, складнішим за структурою. Учні спілкуються під час виконання простих завдань на обмін інформацією про школу і дозвілля, хоча ще не завжди здатні підтримати або почати розмову самостійно. Формування МлК учнів відзначається кращим умінням підбору мовних засобів, більш логічним формуванням думок, зокрема розвивається індивідуальний стиль мовлення. Учні спілкуються за допомогою загальноживаних виразів та дотримуються норм комунікативної поведінки. Підлітки можуть описувати та представляти людей, повідомляти розпорядок дня, ділитися своїми смаками та уподобаннями [14, с. 15–16].

Читання. Кількість текстів, так само як і їх обсяг, зростає. На кінець 9-го класу учні мають розуміти короткі прості тексти з широковживаною лексикою та інтернаціональними словами. Окрім художньої літератури, підлітки читають науково-популярні та суспільно-політичні тексти [14, с. 15].

Письмо. Учні вчаться писати особисті листи, складати план і тези до прочитаного, оформляти повідомлення. Тексти пишуться на різноманітні знайомі теми у межах своєї сфери інтересів [14, с. 16].

На цьому етапі учні ознайомлюються практично з усім граматичним матеріалом та продовжують розвивати словник, що є необхідним для формування МлК.

Під час цього етапу навчання використовуються прийоми та способи, які задіюють розумово-мовленнєву активність учнів [2, с. 216–224]. Учням подобаються вправи, які вимагають самостійного вирішення та вміння застосовувати матеріал залежно від того, що потребує мовленнєва ситуація. Вправи на повторення за вчителем та механічне запам'ятовування вже не актуальні. Саме цей етап є вирішальним у формуванні ІКК. Також, навчання зосереджується на розвитку непідготовленого мовлення, а кількість домашньої роботи значно збільшується.

Крім навчально-методичного комплексу можна використовувати різноманітні засоби навчання, наприклад, презентації, малюнки, картини, схеми, таблиці, аудіозаписи, відеоматеріали і т. д. Робота здійснюється як в групах, так і індивідуально.

Отже, тенденціями в організуванні процесу навчання в середній школі є: використання вправ, спланованих згідно комунікативного методу навчання;

самостійна робота учнів, яка набуває більшої важливості; робота учнів у парах або більших групах.

1.4 Особливості формування мовленнєвої компетенції в учнів старшої школи

Розвиток ІКК в старшій школі спрямований на навчання вмінь спілкуватися в офіційному та неофіційному мовленнєвому середовищі. Разом з тим, учні продовжують розвивати культуру мовлення засобами ІМ, поглиблюють соціокультурні знання про країни, мова яких вивчається.

На цьому етапі навчання учні узагальнюють вже набутий в минулому досвід вивчення ІМ. Усе більш пріоритетним стає комунікативний метод навчання. Частіше використовуються такі форми роботи як проектні, групові та інтерактивні.

Навчання у старшій школі спрямоване на:

- розвиток соціокультурної освіченості учнів для рівноправного міжкультурного спілкування у побутовій, культурній та навчально-професійній сферах;
- навчання етики дискусійного спілкування;
- розвиток умінь самостійно шукати, упорядковувати та узагальнювати інформацію;
- навчання учнів самостійно перевіряти свій рівень володіння ІМ та проводити самоконтроль знань;
- розвиток умінь популяризувати Україну, українську мову, культуру, традиції тощо;
- розвиток ІКК у контексті професійної орієнтації [12, с. 17].

Аудіювання. У старшій школі учні повинні розуміти основний зміст чіткого нормативного мовлення, зокрема короткі розповіді на знайомі теми та автентичні тексти різних жанрів і видів.

Говоріння. Усне мовлення стає якіснішим, змістовнішим, більш інформативним та природним. Учні повинні вміти:

- описувати природні явища, технології та оцінювати їх роль у житті людини;
- переконувати та аргументувати власну позицію;
- вирішувати конфліктні ситуації у спілкування;
- висловлювати власні почуття [15, с. 6–7].

Читання. Порівнюючи з минулим етапом навчання, тексти мають бути складнішими. Підлітки повинні мати задовільний рівень розуміння нескладних текстів про їх сфери інтересів. Учні формують вміння читати суспільно-політичні тексти не тільки запропоновані вчителем, але і підібрані самостійно [15, с. 12–13].

Письмо. Окрім написання листів, складання планів і тез, учні вчаться писати анотації та резюме прочитаного, висловлюючи власну думку [15, с. 13].

У цьому віці у юнаків проявляється велике прагнення до визнання своєї цінності, самовираження, вони з великим задоволенням намагаються аргументувати свої думки та переконання. Тому особливого значення для формування ІКК набуває саме комунікативна методика навчання [2, с. 239–240]. Враховуючи такі психологічні особливості, важливо підбирати для занять матеріал, який стимулює обговорення проблем та викликає бажання поміркувати.

ІКК старшокласників більш високого рівня – вони краще розуміють морфологічні та синтаксичні особливості мови, вміють логічно та послідовно висловлюватися. У мовленні старшокласників прослідковуються вміння аналізувати, узагальнювати, прогнозувати.

Враховуючи вищезазначене, тенденціями в організуванні навчання в старшій школі є: комунікативний підхід до освоєння нової інформації у контексті вивчення ІМ; спонукання учнів до вираження власної думки; індивідуальний підхід до навчання, спрямований на практичне використання ІМ в майбутньому; часте впровадження видів та форм самостійної роботи.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ

2.1 Система вправ, завдання і засоби формування компетенції в аудіюванні

Система вправ для розвитку компетенції в аудіюванні складається з вправ для формування мовленнєвих навичок аудіювання (слухових, лексичних, граматичних), вправ для розвитку мовленнєвих умінь аудіювання (підготовка до аудіювання текстів, формування вмінь аудіювання) та вправ для розвитку мовленнєвих механізмів аудіювання [1, с. 292–293].

Мій досвід навчання учня третього класу показав, що на початковому етапі навчання гарним орієнтиром-підказкою будуть малюнки та ілюстрації, які сприяють смисловій здогадці, адже школяр, ще не встигнувши запам'ятати нову лексику заняття, міг здогадатися про сенс діалогу за ілюстраціями.

Розглянемо вправи для формування мовленнєвих навичок аудіювання.

Метою вправ на розрізнення почутих слів та їх розуміння є формування в учнів точності слухового сприйняття, що покращує розуміння слів та навчає розрізняти схожі слова. Обираються пари слів, що відрізняються лише одним звуком. Учні повинні зрозуміти, яке з цих двох слів звучало. Слова можуть бути надруковані в підручнику / роздатковому матеріалі або написані на дошці [43].

Метою вправ на пояснення почутого слова мовою, яка вивчається, є навчити учнів семантизації незнайомих складних і похідних слів за словотворчими елементами. Обираються пари слів, друге слово – похідне від першого. Учні потрібно пояснити англійською мовою почуті пари слів [48].

Метою вправ на семантизацію елементів у синтагмі є розвиток логічного мислення і пам'яті в умовах сприйняття мови на слух. Вчитель обирає фрази, видаляє з них дієслово та зачитує учням. Учні потрібно вставити пропущене дієслово.

Метою вправ на розуміння фраз з новим або незнайомим лексичним матеріалом є навчити учнів розуміти значення нової лексики і значення окремих граматичних функцій мовного явища у контексті. Учні слухають речення або текст з новим лексичним матеріалом у контексті, в якому

найчастіше використовуються ці слова. Учнім потрібно пояснити рідною або ІМ, про що вони почули [47].

Метою вправ на диференціацію значень паронімів є навчити учнів розрізняти пароніми. Учні слухають вчителя, який читає пари слів, та пояснюють різницю в їхньому значенні [44].

До вправ для розвитку мовленнєвих умінь аудіювання відносяться вправи для прогнозування змісту тексту за прослуханим його початком, вправи для визначення логічної послідовності подій, вправи для розуміння прослуханого аудіоматеріалу (прослухати розповідь та передати її основний зміст; обрати малюнок, який підходить за змістом; намалювати місце дії або головного персонажа; визначити, яка з розповідей відповідає малюнку; придумати заголовок та обґрунтувати його) [46; 49].

До вправ для розвитку мовленнєвих механізмів аудіювання відносяться вправи для розвитку фонематичного та інтонаційного слуху (повторення слів або фраз за вчителем або аудіозаписом, визначення римувань, інтонації у реченнях), вправи для розвитку ймовірного прогнозування (прослуховування першої фрази і в опорі на її зміст завершення другої; відгадування загадки; пояснення змісту тексту за почутим заголовком або його початком; пояснення в яких ситуаціях використовуються почуті фрази), вправи для розвитку аудитивної пам'яті (повторення словосполучень, фраз та речень, у т.ч. вправа "snowball"; прослуховування аудіоматеріалу і заповнення пропусків в тексті до нього; називання з почутих слів тих, що відносяться до теми заняття; синхронне говоріння).

Робота на уроці з використанням таких вправ завжди складається з трьох етапів: формулювання настанови вчителем, прослуховування аудіоматеріалу і контроль розуміння прослуханого [29, с. 15–16].

Засобами формування компетенції в аудіюванні є аудіальні (програвач, магнітофон, радіо), аудіовізуальні (звуковий фільм, телебачення, відео) та такі ТЗН, як лінгафонні кабінети, комп'ютери, інформаційні системи. Робота з відео- та аудіорекламою також буде цікава. Завдяки привабливості та недовготривалості такий вид роботи концентрує увагу учнів на навчальному матеріалі, вчить логічно і лаконічно висловлюватися [5, с. 56–57; 38].

Розробку вправ для формування МлК в аудіюванні подано у додатку А.

Отже, під час виконання вправ на аудіювання в учнів одночасно розвиваються мовленнєві механізми аудіювання: мовленнєвий (фонематичний та інтонаційний) слух, прогнозування та аудитивна пам'ять.

2.2 Система вправ, завдання і засоби формування компетенції в говорінні

Існує 3 групи вправ для розвитку вмінь ДМ для оволодіння «реплікуванням», діалогічними єдностями (ДЄ) і різними функціональними типами діалогу.

Мета вправ для оволодіння «реплікуванням» – навчити учнів раптово й доцільно реагувати на подану вчителем репліку, а також починати діалог [1, с. 320].

Мета вправ для оволодіння ДЄ – навчити учнів самостійно вживати різні види ДЄ. Вправи на обмін репліками є рецептивно-продуктивними. Кожному учню потрібно вживати як реактивну, так і ініціативну репліку.

Мета вправ для оволодіння різними функціональними типами діалогу – навчити учнів створювати власні діалоги в залежності від КС. При виконанні вправ цієї групи застосовуються лише природні опори – фотографії, поштові листівки, розклади руху транспорту, комікси, географічні карти, афіші, меню, слайди, художні фільми, теле- і радіопередачі тощо. Ці вправи можуть проводитися лише в парах, групах / мікро-групах (3-4 учні) [20, с. 15].

Для навчання цьому виду МД широко використовується роздавальний матеріал: текстограми (мінідіалоги, діалоги-зразки тощо), піктограми (серія малюнків, схематичні плани міст, будівель тощо), дидактограми (навчальний матеріал, який необхідно засвоїти), фотографії, контрольні завдання для виконання учнями, розроблені завдання для рольових ігор [20, с. 15–21]. Моя педагогічна практика в Школі Європейських мов з учнями від 14 до 18 років показала, що важливими є аудитивна та аудіовізуальна наочність (записи діалогів-зразків), які передають емоційну забарвленість, виразність усного мовлення, адже учні не лише запам'ятовують зразки мовлення рівня словосполучення і фрази, але й інтонацію, якою вони супроводжуються в залежності від КС.

Існує 3 групи вправ, за допомогою яких учні навчаються ММ: вправи на з'єднання речень у надфразну єдність, вправи для оволодіння мінімонологіями і вправи для оволодіння різними типами монологів [1, с. 357].

Вправи на з'єднання речень у надфразну єдність навчають учнів перетворювати попередньо опановані мовленнєві зразки рівня фрази на висловлювання надфразного рівня. Під час виконання цих вправ учні навчаються застосовувати засоби міжфразового зв'язку. Учні виконують

вправи на приєднання фраз і на об'єднання структурно подібних і різних зразків мовлення.

Мета вправ для оволодіння мінімонологіями – навчити учнів будувати висловлювання надфразного рівня, так звані мінімонологи. На початковому етапі для встановлення логічності у структурі висловлювання учні виконують вправи з різними опорами, які потім виключаються. Підстановчі таблиці можна використати для навчання монологу-опису, монологу-розповіді та монологу-повідомлення. Створюючи свій мінімонолог, учень обирає з таблиці ті частини, які є необхідними за змістом [1, с. 359–360; 39].

Будувати зв'язне логічне монологічне висловлювання допомагає також ментальна мапа. Вона допомагає підготувати виступ чи доповідь, тому що дозволяє побачити всі складові завдання. Використовуючи мапу, учень у логічній послідовності будує речення, сполучаючи їх у монологічне висловлювання [16, с. 187].

Варто також використовувати вербально-зображальні опори. У додатку Б наведено приклад вправи з використанням мапи центра міста Суми. Сенс завдання полягає в усному поясненні учня того, як незнайомцю дістатися з однієї точки в іншу. У цьому випадку важливо, щоб наочні матеріали були знайомими для учнів.

Вправи для оволодіння різними типами монологів навчають учнів складати повноцінні монологи різних функціонально-сміслових типів мовлення. При виконанні таких вправ опори, зазвичай, не використовуються. Проте у ролі опор можуть бути записані власні імена, географічні назви, дати.

Використання зображальних опор у таких вправах має бути природним. Так, при ознайомленні з країною, мова якої вивчається, гарним методом буде використання географічної карти з написами ІМ [1, с. 365].

Застосування вправ для навчання переказу є нормальним, якщо слухачі не знають змісту тексту, запропонованого для переказу, і якщо зміст може бути для них цікавим [3].

Навчати учнів ММ можна за допомогою аудитивних, візуальних та аудіовізуальних технічних засобів. Учні можуть записати своє ММ на носій, прослухати запис і порівняти його з іншим. Записування вчителем монологів учнів допомагає аналізувати прогрес учнів і розробляти способи його розвитку [1, с. 366–367].

Розробку вправ для формування МЛК у говорінні подано у додатку Б [42].

Отже, під час розвитку компетенції у ДМ формуються навички «реплікування», уміння поєднувати репліки у різні види ДЄ, вміння будувати

мікродіалоги в залежності від КС, вміння створювати повноцінні діалоги різних функціональних типів на основі запропонованих КС. Одночасно з формуванням умінь у ДМ учні розвивають комунікативні здібності. Монологи можуть бути непідготовленими та попередньо підготовленими. На початковому етапі навчання ММ лише непідготовлене, на другому етапі його більше, аніж підготовленого. На третьому етапі використовуються обидва види ММ.

2.3 Система вправ, завдання і засоби формування компетенції у читанні

Вправи для розвитку умінь читання орієнтовані на освоєння учнями необхідної інформації з прочитаного та досягнення визначеного програмою рівня розуміння змісту текстів.

Навчаючись **ознайомлювальному читанню**, учні намагаються:

- передбачати зміст, прочитавши заголовок або уривок тексту;
- відгадувати значення або переклад невідомих слів за контекстом;
- пропускати невідомі слова, що не впливають на розуміння змісту;
- виявляти смислові частини тексту і зв'язки між ними;
- за потреби використовувати під час читання коментар, виноска, словник, довідник, щоб краще зрозуміти основний зміст тексту [1, с. 383].

Виходячи з вищезазначеного, на заняттях виконуються такі вправи:

- прочитати заголовок або уривок тексту для подальшого прогнозування змісту;
- відповісти на запитання про зміст та подробиці (учні можуть відповідати рідною мовою);
- знайти у тексті певну інформацію, вказану у вправі;
- обрати відповідний заголовок із кількох представлених;
- виявити твердження, які не відповідають змісту, та обґрунтувати вибір;
- визначити правдивість / неправдивість тверджень;
- обрати з низки малюнків ті, що зображають сюжет;

- коротко пояснити зміст тексту (учні можуть відповідати рідною мовою);
- поділитися своїми думками щодо інформації (учні можуть відповідати рідною мовою);
- пройти альтернативний тест, тест множинного вибору та ін. [24, с. 15–18].

Проаналізуємо етапи роботи з текстом на уроці. На дотекстовому етапі вчитель повідомляє деякі факти з біографії автора, називає питання / галузь науки, яку буде розглянуто в тексті. Завдяки моїй педагогічній практиці в Школі Європейських мов я упевнилася, що важливо ознайомлюватися з правильною вимовою географічних назв, власних імен, що згадуються у тексті, відгадувати значення незнайомих слів та перекладати їх, опрацьовувати складні граматичні структури, адже під час читання текстів про спортивне орієнтування в учнів з'явилися труднощі у вимові або перекладі. На текстовому етапі учні читають запитання та завдання, подані після тексту, щоб розуміти, на що потрібно звернути увагу, та читають текст. На післятекстовому етапі учні відповідають на запитання до тексту та роблять вправи до нього. На завершальному етапі учні пишуть план висловлювання, обирають лексичні одиниці, які будуть використовуватися у висловлюванні та переказують текст з висловленням власної думки щодо проблеми, героїв та їх дій, дають оцінку тексту [1, с. 386–387; 30, с. 3]:

Крім ознайомлювального читання, учні повинні вміти знаходити потрібну інформацію в незнайомих текстах і зосереджувати на ній свою увагу. Тому на уроках застосовуються вправи для навчання переглядового читання. Учні повинні вміти орієнтуватися в логіко-смісловій структурі тексту, знаходити та вибирати потрібні дані, об'єднувати в логічне ціле здобуту інформацію з кількох джерел. Завершальним етапом роботи може бути написання повідомлення чи реферату [21, с. 458].

Засобами розвитку МлК у читанні є, звичайно, тексти. Вони мають бути різних видів і жанрів і можуть супроводжуватися малюнками, ілюстраціями, схемами, планами, графіками і таблицями. У тексті повинні бути підкреслювання, цікавий шрифт, колір, заголовки, пункти плану тощо. Також важлива подача тексту, наприклад: оголошення, оформлене як у газеті; текст листівки у вигляді справжньої листівки. Все це сприяє смислової здогадці, мотивує учнів, допомагає запам'ятовувати послідовність зазначених у тексті фактів, покращує коректність і цілісність розуміння [30, 3–4].

При використанні аудіокниги читання й аудіювання функціонують одночасно, оскільки відбувається комбіноване звуко-зорове пред'явлення мовленнєвого повідомлення [31, с. 83–84].

Оскільки декілька занять під час моєї педагогічної практики в Школі Європейських мов були проведені в дистанційному форматі, мені довелося використовувати комп'ютерні програми та інтернет-ресурси у навчанні. Мені стали у нагоді сайти від British Council [46, 47]. Один з текстів був на досить актуальну тему – про те, як потрібно мити руки. Після тексту діти виконували завдання на правильність твердження та вірну послідовність миття рук. Таким чином, діти отримали не тільки знання з мови, а і загальні знання, які вони могли використовувати у спілкуванні. Такі засоби не лише пропонують учням прочитати тексти різних типів та контролюють розуміння прочитаного, а й спрощують роботу вчителя.

Отже, під час виконання вправ одночасно розвиваються комунікативні здібності учнів у читанні. Крім того, важливе значення для формування МЛК у читанні має володіння учнем навчальними й комунікативними стратегіями.

2.4 Система вправ, завдання і засоби формування компетенції у письмі

Система вправ для формування іншомовної компетенції у письмі включає вправи:

- для формування навичок техніки письма;
- для формування мовленнєвих навичок письма;
- для розвитку вмінь письма [1, с. 401–402].

Отже, розглянемо останні дві підсистеми.

Для засвоєння засобів міжфразового зв'язку можна використати два види вправ:

- читання невеликих текстів, та визначення функцій цих засобів міжфразового зв'язку, які там містяться;
- читання невеликих текстів, в яких потрібно заповнити пропуски або редагувати, доповнюючи їх необхідними засобами міжфразового зв'язку.

Розрізняють три групи вправ за основними вміннями у письмі:

- для розвитку вмінь написання різних типів письма (опису, повідомлення / розповіді та міркування);
- для розвитку вмінь написання текстів академічних жанрів письма (планів, переказів, доповідей, статей, есе тощо);
- для розвитку вмінь написання текстів різних жанрів писемного спілкування (записок, неофіційних та офіційних листів, заяв, оголошень, короткої автобіографії, анкет тощо) [17, с. 10].

Написання текстів окремих академічних жанрів письма навчають у старшій школі.

Навчання створення есе починається з ознайомлення учнів з його зразком, жанрово-композиційними особливостями цього типу тексту.

Після ознайомлення учнів зі структурними частинами, мовними й мовленнєвими засобами тексту есе можна запропонувати завдання на об'єднання у надфразні єдності окремих речень, їх приєднання за допомогою відповідних засобів міжфразового зв'язку. Доречними будуть вправи на редагування есе, розширення написаного або завершення початого есе, написання вступної або / та заключної частини есе.

Якщо учні оволодівають жанром статті до газети / журналу, на рецептивно-репродуктивному етапі окрема увага приділяється навчання написання лаконічного і привабливого заголовка статті.

Навчаючи написання листа, насамперед слід брати до уваги відносини між тим, хто пише – відправником листа, і тим, до кого пишуть – адресатом. Від цього залежить стиль майбутнього листа – неофіційний чи офіційний, оскільки стандарти написання цих двох типів листів суттєво відрізняються.

Уміння написання короткої автобіографії ІМ потрібно передусім учням старшої школи. У кожній країні існують певні стандарти для написання короткої автобіографії.

Основними засобами навчання письма усіх типів та жанрів залишаються зошити і звичайна класна дошка. Проте велику роль відіграють сучасні ТЗН, зокрема мультимедійна дошка і написання текстів на дисплеї комп'ютера [17, с. 12–16]. Під час мого проходження педагогічної практики в дистанційній формі мої учні вчилися писати перекази відео про подорожі та здоров'я англійською мовою за допомогою комп'ютерних програм. За їхніми відгуками можна зробити висновок, що робота в такому форматі покращує і прискорює процес письма.

Розробку вправ для формування МЛК у письмі подано у додатку В [41; 40; 45].

Отже, на кожному етапі формування компетенції у письмі передбачається використання вправ для засвоєння учнями знань, необхідних для здійснення ефективного писемного спілкування. Одночасно з формуванням умінь у письмі учні набувають певних знань про письмо, які забезпечують подальший розвиток здібностей до писемного спілкування.

ВИСНОВКИ

Дослідження дозволяє зробити висновки, що мовленнєва компетенція передбачає вільне володіння усним і писемним мовленням, вміння говорити правильно, добре розуміти мовлення на слух або під час читання, розмовляти і розуміти промову у всіх функціональних стилях.

Виходячи з цього твердження, ми докладно розглянули кожен вид мовленнєвої діяльності та етапи їхнього формування: аудіювання, говоріння (діалогічне і монологічне мовлення), читання і письмо. Також, було досліджено механізм формування рецептивних та продуктивних видів мовленнєвої діяльності.

Методи і форми навчання залежать від рівня освіченості, захоплень та попередньо освоєних навичок учнів. На початковому етапі навчання формується початкова база знань з іноземної мови. Ефективними є завдання на повторення за вчителем звуків, звукосполучень, слів, речень. Тенденціями в організуванні процесу навчання в середній школі є використання вправ комунікативного методу навчання, самостійна робота учнів, яка набуває більшої важливості, робота учнів у парах або більших групах. Тенденціями в організуванні навчання в старшій школі є комунікативний підхід до освоєння нової інформації у контексті вивчення іноземної мови, спонукання учнів до вираження власної думки, індивідуальний підхід до навчання, спрямований на практичне використання іноземної мови в майбутньому, часте впровадження видів та форм самостійної роботи.

Під час виконання вправ на аудіювання в учнів одночасно розвиваються мовленнєві механізми: мовленнєвий слух, прогнозування та аудитивна пам'ять. Засобами формування компетенції в аудіюванні є аудіальні, аудіовізуальні та інші ТЗН. Під час розвитку компетенції у діалогічному мовленні можна виділити такі види вправ для формування діалогічних навичок і вмінь: для оволодіння «реплікуванням», для оволодіння діалогічними єдностями, для оволодіння різними функціональними типами діалогу. Для навчання цьому виду МД широко використовується роздавальний матеріал. Для навчання монологічному мовленню учні виконують вправи на з'єднання речень у надфразну єдність, вправи для оволодіння мінімонологіями та різними типами монологів. Навчати учнів цьому виду мовленнєвої діяльності можна за допомогою аудитивних, візуальних та аудіовізуальних технічних засобів. У формуванні компетенції у читанні важливу роль займають вправи, що навчають ознайомлювальному та переглядовому читанню. Тексти обов'язково мають бути різних видів і жанрів. Під час виконання вправ розвиваються комунікативні здібності учнів

у читанні. Формування компетенції у письмі включає формування навичок техніки письма, формування мовленнєвих навичок і розвитку вмінь письма. Учні навчаються писати різні типи письма, тексти академічних жанрів та тексти різних жанрів писемного спілкування. Основними засобами навчання залишаються зошити, класна та мультимедійна дошка. Одночасно з формуванням умінь у письмі учні набувають певних знань про письмо, які забезпечують подальший розвиток здібностей до писемного спілкування.

Щоб мотивувати учнів вивчати іноземну мову вчителю потрібно створити приємну атмосферу, забезпечити зворотний зв'язок, давати конкретні інструкції до завдань, зазначаючи мету та їхню користь, та бути упевненим, що в учнів є успіх. Щоб зацікавити учнів, потрібно обирати цікаві вправи та теми, пов'язані з реальним життям, застосовувати освітні технології та пропонувати вибір матеріалів та занять протягом навчання. Учні важливо спонукати ставити цілі та, крок за кроком, їх досягати, адже без конкретного розуміння цілі завдання можуть бути виконані неякісно або, взагалі, марно.

Питання поліпшення якості формування мовленнєвої компетенції залишається актуальним. Зараз, через величезну кількість вправ для вдосконалення мовлення, важко обрати ті, які дійсно будуть ефективними для кожного учня особисто. На мою думку, необхідно досліджувати, в яких індивідуальних випадках які вправи будуть ефективними, а які ні.

Я, Орьол Вероніка Антонівна, своїм підписом засвідчую, що моя бакалаврська робота «Комплексний підхід до формування мовленнєвої компетенції» виконана з дотриманням усіх вимог до наукової етики та поваги до інтелектуальних надбань, самостійно та індивідуально. При написанні роботи я дотримувалась принципів академічної доброчесності та несу відповідальність за порушення загальноприйнятих правил цитування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бігич О.Б. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О.Б., Бориско Н.Ф., Борецька Г.Е. та ін./ за загальн. ред. С.Ю. Ніколаєвої. – К. : Ленвіт, 2013. – 590 с.
2. Вікова психологія : Навч. посіб. / М.В. Савчин, Л.В. Василенко. - К. : Академвидав, 2005. – 360 с.
3. Власенко Л.В. Навчання монологічного мовлення. – Режим доступу: [http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/5053/1/9Monolog study.pdf](http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/5053/1/9Monolog%20study.pdf). – (14.04.2020).
4. Гавриловська М.В. Значення змісту понять "мовна компетенція" і "комунікативна компетенція" в освіті майбутнього вчителя / М.В. Гавриловська // Педагогічна освіта: теорія і практика. - 2011. - Вип. 9. - С. 95-100. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppo_2011_9_18. – (15.04.2020).
5. Господинчик Т. Використання аудіовізуальних матеріалів як засобу створення іншомовного середовища на уроках іноземної мови / Т. Господинчик // Нова педагогічна думка. - 2014. - № 4. - С. 55-58. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npd_2014_4_16. – (12.04.2020).
6. Данилюк С.С. Мовна та мовленнєва компетенції як складники комунікативної компетенції в межах моделі формування професійної компетентності майбутніх філологів засобами інтернет-технологій / С.С. Данилюк // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. - 2013. - Вип. 29. - С. 506-512. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pfto_2013_29_83. – (16.04.2020).
7. Задунайська Ю.В. Міжкультурна комунікативна компетенція здобувачів вищої освіти: особливості формування в процесі викладання іноземної мови / Ю.В. Задунайська, С.П. Кость // Молодий вчений. - 2019. -

№ 3(2). - С. 286-289. - Режим доступу:
[http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2019_3\(2\)_21](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2019_3(2)_21). – (20.04.2020).

8. Книга вчителя іноземної мови: Довідково-методичне видання / Упоряд. О.Я. Коваленко, І.П. Кудіна. — Харків: ТОРСІНГ ПЛЮС, 2005. — 240 с.

9. Король С.В. Екскурс в історію розвитку основних методів навчання іноземних мов / С.В. Король, Г.О. Лисак. // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. - 2014. - Вип. 4. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2014_4_9. – (10.04.2020).

10. Король С.В. Комунікативний підхід у навчанні іноземних мов / С.В. Король // Педагогічний дискурс. - 2012. - Вип. 11. - С. 133-136. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Opeddysk_2012_11_33. – (25.003.2020).

11. Липко І.П. Діалогічна єдність як базова одиниця діалогічного мовлення / І.П. Липко // Філологічні трактати. - 2013. - Т. 5, № 2. - С. 75-80. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Filtr_2013_5_2_13. – (14.04.2020).

12. Лінгводидактичні засади навчання іноземної мови учнів старших класів загальноосвітніх навчальних закладів : навч.-метод. посіб. / Редько В.Г., Полонська Т.К., Басай Н.П. [та ін.] ; за наук. ред. В.Г. Редька. – К. : Пед. думка, 2013. – 260 с.

13. Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах / [Л.С. Панова, І.Ф. Андрійко, С.В. Тезікова та ін.]. – Київ : Вид. центр «Академія», 2010. – 328 с.

14. Навчальні програми з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів і спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням іноземних мов 5 – 9 класи. (www.mon.gov.ua)

15. Навчальні програми з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів і спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням іноземних мов 10 – 11 класи. (www.mon.gov.ua)

16. Романовський О.Г. Ментальні карти як інноваційний спосіб організації інформації в навчальному процесі вищої школи /

О.Г. Романовський, В.М. Гриньова, О.О. Резван // Інформаційні технології і засоби навчання. - 2018. - Т. 64, № 2. - С. 185-196. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2018_64_2_18. – (09.05.2020).

17. Скляренко Н.К. Навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладів іншомовного письма в аспекті компетентнісного підходу / Н.К. Скляренко, О.М. Устименко // Іноземні мови. - 2013. - № 3. - С. 3-18. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/im_2013_3_2. – (10.05.2020).

18. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О.Я. 3-4 клас. (www.mon.gov.ua)

19. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Шияна Р.Б. 1-2 клас. (www.mon.gov.ua)

20. Черниш В.В. Засоби формування іншомовної компетенції у діалогічному мовленні / В.В. Черниш // Іноземні мови. - 2011. - № 3. - С. 15-22. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/im_2011_3_3. – (20.04.2020).

21. Шапошнікова Л.М. Особливості формування іншомовної компетенції у читанні як одного з методів самостійної роботи студентів / Л.М. Шапошнікова // Педагогічний дискурс. - 2013. - Вип. 14. - С. 457-461. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/peddysk_2013_14_97. – (10.05.2020).

22. Юніна О.Є. Особливості навчання іноземних мов у загальноосвітніх школах США та України / О.Є. Юніна // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. - 2013. - № 11(2). - С. 62-70. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/vlup_2013_11\(2\)_11](http://nbuv.gov.ua/UJRN/vlup_2013_11(2)_11). – (10.04.2020).

23. Яремчук Н.С. Говоріння як наукове поняття / Н.С. Яремчук// Українська мова і література в школі. - 2011. - № 1. - С.10 - 15.

24. Bakke M.H. Teaching reading in EFL-instruction : What are teachers' attitudes towards reading in EFL-instruction and how is it taught in class? / Bakke, Margrethe Harestad. – Varen, Institutt for lærerutdanning og skoleforskning, 2010. – P. 14–18.

25. Brown H. Douglas. Principles of language learning and teaching / Douglas Brown. – Pearson Longman, 2007. – 410 p.
26. Harmer J. The practice of English Language teaching / Jeremy Harmer. – London : Longman, 2001. – 371 p.
27. Haycraft J. An Introduction to English Language Teaching / John Haycraft. – Burnt Mill Academy, Harlow : Longman, 1978. – 146 p.
28. Karimova Z. Characteristics of speech competence in pedagogical and psychological aspects and methods for its improvement / Zulfizar Karimova // Advances in Economics, Business and Management Research. – Uzbekistan : Tashkent Branch of MSU named after M.V. Lomonosov, 2020. – P. 151-158
29. Nombre A.Y. The Importance of Teaching Listening and Speaking Skills / A.Y. Nombre // Máster en formación del profesorado de, Educación Secundaria Obligatoria. – 2012. – 72 p.
30. Sheeba, Sheeba. Teaching Reading : Goals and Techniques [Electronic resource]. – Al Majma'ah, Majmaah University, 2018. – Access mode : https://www.researchgate.net/publication/328449849_Teaching_Reading_Goals_and_Techniques. – (20.05.2020).
31. Solano, Lida & Cabrera, Paola & Ulehlova, Eva & Espinoza, Verónica. Exploring the use of educational technology in efl teaching: A case study of primary education in the south region of ecuador. Teaching English with Tehnology. [Electronic resource]. – Loja, Universidad Técnica Particular de Loja, 2017. – Access mode : https://www.researchgate.net/publication/316991352_Exploring_the_use_of_educational_technology_in_efl_teaching_A_case_study_of_primary_education_in_the_south_region_of_ecuador. – (20.05.2020).
32. Watkins P. Learning to Teach English: A Practical Introduction for New Teachers / Peter Watkins. – Peaslake : Delta Publishing, 2008. – 144 p.

СПИСОК ДОВІДКОВИХ ДЖЕРЕЛ

33. Cambridge Dictionary [Electronic resource]. – Access mode : <https://dictionary.cambridge.org/>. – (13.04.2020).
34. Dictionary.com [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.dictionary.com/>. – (15.04.2020).
35. Encyclopedia Britannica [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.britannica.com/>. – (10.04.2020).
36. Infoplease [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.infoplease.com/>. – (08.05.2020).
37. Oxford Learner's Dictionaries [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/>. – (08.05.2020).

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

38. Ad of the Day — Hula Hoops [Electronic resource] // The English Blog. – Access mode : <https://www.englishblog.com/2017/02/ad-of-the-day-hula-hoops.html#.XtzlEjoza70>. – (28.05.2020).
39. At the seaside [Electronic resource] // The Bell Foundation. – Access mode : <https://ealresources.bell-foundation.org.uk/resources/seaside-0>. – (15.04.2020).
40. Brainly [Electronic resource]. – Access mode : <https://znanija.com/task/28579315>. – (15.05.2020).
41. Evans V. Successful Writing Upper-Intermediate / Virginia Evans. – Newbury : Express Publishing, 2004. – 136 p.
42. Google Maps [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.google.com.ua/maps/>. – (10.05.2020).

43. Homophones [Electronic resource] // Singularis Ltd. – Access mode : <http://www.singularis.ltd.uk/bifroest/misc/homophones-list.html>. – (15.04.2020).

44. Important List of Paronyms in English [Electronic resource] // Bank Exams Today. – Access mode : <https://www.bankexamstoday.com/2018/02/list-paronyms.html>. – (18.05.2020).

45. Informal Letter (example) [Electronic resource] // Освітній портал "Академія". – Access mode : <http://zno.academia.in.ua/mod/book/tool/print/index.php?id=3027>. – (17.04.2020).

46. LearnEnglish Kids [Electronic resource]. – Access mode : <https://learnenglishkids.britishcouncil.org/>. – (20.05.2020).

47. LearnEnglish Teens [Electronic resource]. – Access mode : <https://learnenglishteens.britishcouncil.org/>. – (19.05.2020).

48. Morphology & Roots [Electronic resource] // Vocabulary.com. – Access mode : <https://www.vocabulary.com/lists/morphology-and-roots/>. – (12.05.2020).

49. New Sequencing events Worksheet [Electronic resource] // Educational Worksheet. – Access mode : <https://kingedwardpublishing.com/sequencing-events-worksheet/>. – (12.05.2020).

ДОДАТКИ

Додаток А

Розробка вправ А.1

Розробка вправ для формування мовленнєвих навичок аудіювання

1. Вправа на розрізнення звукової форми слова.

Task: Choose the word that you hear.

Таблиця А.1

№	Слова для учнів початкової школи		Слова для учнів середньої школи		Слова для учнів старшої школи	
1.	A) heir	B) air	A) bath	B) bathe	A) accept	B) except
2.	A) saw	B) so	A) breathe	B) breath	A) access	B) excess
3.	A) year	B) ear	A) Ireland	B) island	A) affect	B) effect

2. Вправа на пояснення почутого слова англійською мовою.

Task: Explain in English pairs of words that you hear.

Таблиця А.2

№	Слова для учнів початкової школи		Слова для учнів середньої та старшої школи	
1.	A) colour	B) colourless	A) forget	B) forget-me-not
2.	A) sing	B) singer	A) kind	B) kind-hearted
3.	A) fruit	B) fruitful	A) book	B) bookseller

3. Вправа для семантизації елементів у синтагмі.

Task: Insert a missing verb.

Фрази для учнів середньої школи: to ... guitar (play), to ... lunch (eat), to ... homework (do).

Фрази для учнів старшої школи: I ... a salad over chicken nuggets (would prefer), this juice ... sugar (contains), to ... for a job (apply).

4. Вправа на розуміння фраз з незнайомими лексичними одиницями.

Task: Repeat and explain what you heard.

Речення для учнів початкової школи: What a rainy day today! The sky is cloudy and grey.

Речення для учнів середньої школи: I have joined a School Orchestra. The Literature club is open to all pupils in Year 7.

Речення для учнів старшої школи: We need young people to deliver newspapers on Mon, Wed and Fri mornings. The paper round takes 30 minutes in the village of Clanbrook. Papers must be delivered before 8 a.m. and you must have your own bike.

5. Вправа на диференціацію значень паронімів

Task: Explain the meaning of words that sound similar but are different in meaning.

Слова для учнів початкової школи: his – he`s, desert – dessert, shadow – shade.

Слова для учнів середньої школи: popular – populous, estimation – esteem, economic – economical.

Слова для учнів старшої школи: sensitive – sensible, destiny – destination, completeness – completion.

Розробка вправ А.2

**Розробка вправ для розвитку
мовленнєвих умінь аудіювання**

1. Вправа на передбачення змісту тексту.

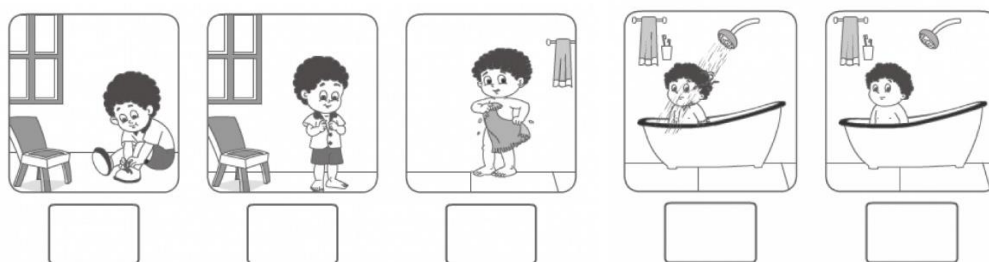
Task: Listen to the beginning of the story and guess what happened next.

«Once upon a time there was a brave knight called George. George had lots of adventures as he travelled by horse across many lands. One day he came to a small village and met a man who lived in a cave next to the village. The hermit told the knight about the awful things that were happening there. A terrible dragon had come to live in the lake and attacked the village every day. The villagers didn't know what to do. First, they gave the dragon all their food, but the dragon just took the food and still attacked the village. So then the villagers gave the dragon all the animals from their farms. The dragon took all the animals, but continued to attack the villagers».

2. Вправа для визначення логічної послідовності подій.

Для учнів початкової школи: Listen to the story and place the pictures according to the events in the story.

Малюнок А.1

Для учнів середньої та старшої школи: Listen to the text and describe in a logical sequence the actions of the main character.

3. Task: Watch the advertising and answer the following questions.

- 1) What colour was the robber's car? (beige)
- 2) How many people were in the street? (two)
- 3) What was the name of the bank? (west heath bank)
- 4) What was the robber wearing? (black leather coat, purple polo neck sweater, stocking over his head, a glove)
- 5) What was the robber carrying? (a black leather holdall)

Додаток Б

Розробка вправ Б.1

Розробка вправ для оволодіння «реплікуванням»

1. T: *I love winter sports and I'll tell you what I'm interested in. Tell us what kind of sport you are interested in.*

T: *I like to ski. And you, Dan?*

P¹: *I like to ski too.*

2. T: *We continue to talk about sports in different seasons. But now they may be different: I like one type, you like another.*

T: *I like to ski.*

P¹: *And I like to sledge.*

3. T: *You are tourists who came to Ukraine in winter from warm countries. I am your guide. Tell me if you are interested in sports, and I will recommend what you like to do.*

P¹ (a foreign tourist): *I'm interested in sport. I like rollerblading.*

T (the guide): *Then I advise you to skate.*

4. T: *Now you will be in the role of a guide, and the role of foreign tourists will be performed by speakers. They will say that they are interested, and you will recommend them a winter sport. Another guide will need to confirm your recommendation.*

Speaker (a foreign tourist): *I like to run.*

Pupil¹ (the guide): *Then I advise you to ski.*

Pupil² (the guide): *Then I advise you to ski.*

Розробка вправ Б.2

Розробка вправ для оволодіння діалогічними єдностями

1. T: *Your peers from Great Britain visited our school. Share with the guests your food preferences (Ukrainians – about Ukrainian dishes, Englishmen – about English dishes).*

P¹: *I like vareniks and borscht.*

P² (a foreign guest): I also like borscht. Або: And I like fish and chips.

2. T: If your tastes are similar, offer to go to the same restaurant together. If not – advise your foreign guest which restaurant is better to go to.

P¹: If you and I like borsch, let's go to Ukrainian restaurant together.

P²: With pleasure. / Great!

3. T: Your foreign friends are interested in the recipe of Ukrainian dishes. You are to tell what products it is made of.

P¹: What is borsch made of?

P²: It is made of beets, carrots, onions, tomato paste, cabbage, potatoes and pork.

Розробка вправ Б.3

**Розробка вправ для оволодіння різними
функціональними типами діалогу**

1. The first student is a chef from Great Britain in Ukraine. He is talking to the chef of a Ukrainian restaurant. The two of you have to make a menu for tourists from England during their stay in Ukraine. The second student, a chef at a Ukrainian restaurant, has to find out the preferences of tourists and offer some Ukrainian dishes.

2. The first student is a guide from “UK Sights”, who works with foreign tourists who have arrived in London. You need to make a program of the city trip for the tourist: find out what he is interested in seeing, offer to visit the sights of the city, restaurants, museums, theaters, etc., if necessary, help to choose and buy tickets. The second student is a Ukrainian tourist who first arrived in London. Discuss the travel program with your guide and arrange to visit interesting places according to your preferences.

Приклад діалогу.

P¹: Good morning, Mr Ivanenchuk. I'm your guide. My name's Michael. I'm responsible for your cultural programme.

P²: Hello, Michael. Glad to meet you. You see, I'm interested in Natural Sciences and History.

P¹: Do you speak English well?

P²: I understand the language, but I can't speak well yet.

P¹: If you're interested in Natural Sciences and History and understand English, I advise you to go to Natural History Museum.

P²: Great! What can I see there?

P¹: Oh, you can find there 80 million items within five main collections: botany, entomology, mineralogy, paleontology and zoology..

P²: Wonderful! Well, I prefer to go there right now.

P¹: No problem. I'll get tickets for as soon as possible.

P²: Thank you very much.

P¹: You are welcome.

Розробка вправ Б.4

**Розробка вправ на з'єднання речень
у надфразну єдність**

1. T: Kids, let's describe today's weather. I'll start, and you help me.

T: The sky is covered with clouds.

P¹: It is cold outside.

P²: It seems like it will rain soon.

P³: Strong wind blows.

P⁴: The morning was foggy.

2. T: The topic of our lesson today is "Apartment". Tell me where you live, how many and what rooms are in your home.

P: My mother, father, sister and I live in a four-roomed flat on the sixth floor. Our flat has a living room, kitchen, half-bathroom and three bedrooms.

Розробка вправ Б.5

Розробка вправ для оволодіння мінімонологами

1. Підстановча таблиця закритого типу

Таблиця Б.1

At the seaside	I will	see	the seagulls.
			
			some fish and chips.
			
		eat	with a ball.
			
	an ice cream.		
			
play	in the sand.		
			
	with a bucket and spade.		
			

2. Підстановча таблиця відкритого типу

Таблиця Б.2

In	winter summer	the weather the sky	is
----	------------------	------------------------	----	------------

	autumn spring	the sun the days the temperature	
--	------------------	--	--	------------

3. Вправа з опорою у вигляді структурно-мовленнєвої схеми висловлювання.

T: Your friend is interested in how the New Year is celebrated in Ukraine. Before writing a letter to him / her, let's talk about this topic. I'll start, and you continue.

T: In Ukraine the First of January, New Year's Day, is

P¹: People do not go

P²: The holiday begins on the

P³: Relatives and friends come to

P⁴: After twelve o'clock some young people go out into

4. Вправа з опорою у вигляді логіко-синтаксичної схеми висловлювання.

You need to tell about the sport events of Ukraine last week. Use the scheme below.

Last week there were many sports events in Ukraine. Our ... team won/lost the game with the score ... to The match ended in

5. Вправа з опорою у вигляді номінативних речень.

You have already read about these countries. Now you are to tell about each country, based on the plan below.

1) The country's position on the world's map.

2) Its seas and oceans.

3) Its population and areas.

4) Its capital.

5) The language/languages spoken.

6. Вправа з використанням мапи рідного міста

You will now work in pairs. You met a foreign tourist in the center of Sumy. He asked you how to get to the Altanka. Look at the map and help the tourist. The first

pair met a tourist near McDonald's, and the second – near the Spaso-Preobrajenskii Sobor.

Карта Б.1

Розробка вправ Б.6

Розробка вправ для оволодіння різними типами монологів

1. You are planning to buy a new mobile phone. Describe to the seller which phone you want to buy.
2. You are a famous actor. In an interview with a journalist, tell us about your hobby.
3. You are a famous athlete. Tell your fans why you love sports.

Додаток В

Розробка вправ В.1

Розробка вправ для навчання написання опису

1. To see how well you understand the structure of a description answer some questions.
 - 1) How many parts are there in a description?
 - 2) Can you find and read aloud the introduction?
 - 3) Can you find and read aloud the conclusion? (The part of the text between the introduction and the conclusion is the main body.)
 - 4) How many paragraphs are there in the main body of the text?
2. Think of a small town in Ukraine you know very well. Write an introduction to its description and the conclusion.
3. Write the description of the town. Remember that a description contains an introduction, a main body and a conclusion. Hand in your description to the teacher for correction.

Розробка вправ В.2

Розробка вправ для розвитку вмінь

написання текстів академічних жанрів письма

1. Read the essay about advantages and disadvantages of traveling. Pay special attention to its structure and style. Find the introduction, the main body and the conclusion in it.
2. Read the essay again and label the paragraphs with the suitable headings: 1) arguments against, 2) arguments for, 3) opinion, 4) present topic.
3. Here are some linking words/phrases you may use while writing an argumentative essay. Place them in the appropriate column of the chart below.

Таблиця В.1

Introducing points	
Listing points	
Adding more points	

Продовження таблиці В.1

Contrasting points	
--------------------	--

Introducing examples	
Concluding	

A further advantage	One point of view in favour
It can be argued that	of/against
While	However
All things considered	What is more
As was previously stated	Apart from this/that
Such as	On the whole
For instance	Despite
One major advantage/disadvantage of	In conclusion
Especially	Not to mention the fact that
Last but not least	Secondly
In spite of	To sum up
Not to mention the fact that	In particular
Nevertheless	Finally
Like	In addition to this/that

4. Using the rules given above, rewrite the following sentences into headlines.

- 1) The museum will be opened by Princess Anne tomorrow.
- 2) The art gallery opening was called off yesterday.
- 3) A rock concert will be held tonight at Baguio.
- 4) The museum renovation has not been completed yet.
- 5) The art museum was closed for repairs last Monday.

5. Suggest appropriate headlines for these articles.

Таблица В.2

<p>Companies Apple and Google make a special software. It helps stop the coronavirus. People install an app in their phones. The app sends a message when someone meets a person with the coronavirus.</p>	<p>Students around the world must stay at home. They cannot go to schools. The reason is the coronavirus. Schools cancel graduation ceremonies. A graduation ceremony is a special event for students. It happens when students finish their school.</p>
--	--

Розробка вправ для навчання листування

1. a) Read the letter. Pay special attention to its structure.

Таблиця В.3

Parts of the letter	Letter	Structural elements of the letter
INTRO- DUCTION	Address December 1st 2020 Dear Claire,	<i>Sender's address</i> <i>Date</i> <i>Informal greeting</i>
BODY	<p>Thank you a lot for your last letter. It was a nice surprise to hear from you. I'm sorry I haven't written to you earlier but I had to organise some things concerning my trip.</p> <p>As you probably remember I've always wanted to visit some unusual places. And now, at last, off I went! But you'd never guess where I've chosen to spend my holiday. It's Antarctica! You would never think of it, would you? I'm so excited about the whole event! The people I travel with are incredible. It's their fourteenth expedition there. They know every path in the snow by heart and they are very helpful. They share their knowledge and experience with me. Would you believe that here everything is different? You even need to set your tent in a special way. It's all very challenging. Tomorrow we plan to move further North so I may not be able to stay in touch for a while.</p> <p>Anyway, I'd like to meet you when I get back. Hope you are enjoying your holiday. Do write back soon.</p>	<p>Paragraph 1 <i>Informal greeting</i></p> <p>Paragraph 2 <i>Information</i></p> <p>Paragraph 3 <i>Informal ending</i></p>
CONCLU- SION	Love, Amanda	<i>Informal complementary close</i> <i>Sender's name</i>

b) To see how well you understand the structure of an informal letter answer some questions.

1) How many big parts does an informal letter consist of?

2) What are they?

3) What does the introduction of the informal letter include?

4) What does the body include?

5) What does the Conclusion include?

2. To learn how the structural elements of an informal letter are arranged place their names in the proper box.

Схема В.1

The diagram shows a rectangular frame representing an informal letter. Inside the frame, there are six numbered boxes for labeling the structural elements:

- Box 1: A small box in the top right corner.
- Box 2: A small box directly below box 1.
- Box 3: A small box on the left side, vertically aligned with box 1.
- Box 4: A long horizontal box spanning most of the width of the frame, positioned below box 3.
- Box 5: A small box on the left side, vertically aligned with box 4.
- Box 6: A small box on the left side, vertically aligned with box 5.

3. Write the letter giving your British pen friend some information about yourself, your family and your schoolmates. Use linking words.

Розробка вправ В.4

**Розробка вправ для формування вмінь
написання короткої автобіографії**

1. Work in small groups of three. Make up a list of common and different points in writing CVs and resumes. Make up a list of rules for writing CVs and resumes. Compare your list with other groups' lists.

2. You would like to apply for a part time job as a Waiter in a local Restaurant in your city. Write your resume according to the rules you have compiled.